

Wstęp

Studiując dzieje ludzkości na przestrzeni wieków, można zauważyć, że problematyka pokoju i bezpieczeństwa stanowiła istotny obszar refleksji różnych społeczności. Znajduje się ona w centrum zainteresowania człowieka, towarzysząc mu od chwili ukształtowania się pierwszych cywilizacji, poczynając od starożytnego Wschodu, poprzez Helladę, na imperium rzymskim kończąc. Należy zauważyć, że w każdej z kolejnych epok miał miejsce określony przełom w dziedzinie bezpieczeństwa i pokojowego rozwiązywania sporów¹.

Każdy system bezpieczeństwa zbiorowego składa się z oddziałujących na siebie jednostek, do których należy budowa jego struktury. Konieczne jest zatem zbadanie sposobu jego zorganizowania oraz funkcjonowania. Badanie to, co należy podkreślić, ma ze swej natury niezwykle złożony charakter, ponieważ żaden system nie znajduje wyjaśnienia w jednej tylko zasadzie organizacyjnej, która objęłaby całą strukturę. Wręcz przeciwnie, każdy system wykazuje nieodłączną cechę złożoności, która powoduje, że widzimy go jako „jeden i wiele zarazem, ale także niepewny i pewny, logiczny i sprzeczny”². Nie zniechęciło to jednak praktyków i naukowców, którzy od wielu lat badają tę tematykę oraz analizują przede wszystkim charakter relacji utrzymywanych przez różne systemy bezpieczeństwa zbiorowego. Działalność organizacji międzynarodowych w sferze bezpieczeństwa jest regulowana przez wiele konwencji, których charakter pozwala nadać im rangę kodyfikacji prawa międzynarodowego w obszarze pokoju i bezpieczeństwa.

Rosnąca pozycja i znaczenie organizacji międzynarodowych, zmiany paradygmatu w zakresie bezpieczeństwa międzynarodowego oraz charakter współczesnych zagrożeń uzasadniają wybór podjętego tematu pracy³.

¹ Zob. E. de Vattel, *The Law of Nations, Or, Principles of the Law of Nature, Applied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns, with Three Early Essays on the Origin and Nature of Natural Law and on Luxury* (LF ed.) [1797], B. Kapossy, R. Whatmore (ed., Introduction), Liberty Fund, Indianapolis 2008. Vattel uważał, że wojna jest tym stanem, w którym każdy dąży do swojego prawa siłą („la guerre est cet état dans lequel on poursuit son droit par la force”), E. de Vattel, *Le droit des gens*, vol. 3, chap. I, Paris 1837, s. 75.

² E. Morin, *Science avec conscience*, za: M. Forteau, [w:] *Droit de la securite collective et droit de la responsabilite internationale de l'Etat*, A. Pedone, Paris 2006, s. 1.

³ Zob. R. Kuźniar, *Niebezpieczeństwa nowego paradygmatu bezpieczeństwa*, [w:] R. Kuźniar, Z. Lachowski (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia – koncepcje – instytucje*. Księga pamiątkowa A.D. Rotfelda, PISM, Warszawa 2003, s. 229; J. Symonides, *Wojna z Irakiem*

Celem opracowania jest kompleksowa analiza i ocena kształtowania się systemu bezpieczeństwa zbiorowego na kontynencie afrykańskim w świetle prawa międzynarodowego. Analiza ta dotyczy w szczególności podstaw prawnych i zasad funkcjonowania Afrykańskiej Architektury Pokoju i Bezpieczeństwa oraz jej wpływu i znaczenia dla ukształtowania piramidalnej struktury bezpieczeństwa zbiorowego w ramach Unii Afrykańskiej. Poszukiwania badawcze wskazują na dynamikę systemu bezpieczeństwa zbiorowego w odniesieniu i do wojskowego, i do niewojskowego wymiaru bezpieczeństwa w Afryce, która jest traktowana szerzej niż tylko obszar Unii Afrykańskiej. Państwa UA stanowią najważniejsze ogniwo tej analizy ze względu na aktywność normatywną i praktykę działań politycznych zarówno podmiotów państwowych, jak i niepaństwowych. W ujęciu normatywnym analiza systemu bezpieczeństwa zbiorowego w ramach UA jest porządkowana przez zastosowanie kryterium przestrzennego, poczynając od poziomu globalnego, poprzez dokumenty prawnomiędzynarodowe, wypracowane i przyjęte w ramach Ligi Narodów i ONZ, do regulacji Regionalnych Wspólnot Gospodarczych Unii Afrykańskiej. Przyjęte zasady, normy i reguły są implementowane na szczeblach: regionalnym, subregionalnym oraz państw członkowskich, chociaż praktyka działań w przypadku państw jest bardzo zróżnicowana. Podkreślono również znaczenie współpracy Unii Afrykańskiej z innymi organizacjami międzynarodowymi, a zwłaszcza z ONZ. Złożoność problematyki bezpieczeństwa międzynarodowego wymaga kompleksowych działań na szczeblach: uniwersalnym, regionalnym oraz subregionalnym. Aby skutecznie realizować cel, jakim jest utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, społeczność międzynarodowa coraz bardziej skłania się ku decentralizacji zadań związanych z utrzymaniem pokoju.

W związku z tym celem niniejszej pracy jest również uwypuklenie znaczenia decentralizacji systemu bezpieczeństwa zbiorowego w ramach regionalnych struktur. Koncepcja mechanizmu regionalnego wchodzi w zakres decentralizacji operacji pokojowych i wsparcia Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, która jest odpowiedzialna za kwestie bezpieczeństwa międzynarodowego. Pojęcie to oznacza również zarządzanie

a prawo międzynarodowe, „Rocznik Strategiczny” 2003/2004, s. 366; O. Schachter, *International Law in Theory and Practice: General Course of Public International Law*, „Collected Courses of the Hague Academy of International Law” 1982, vol. 178, s. 133. Louis Henkin mówi o wartości podstawowej systemu międzypaństwowego („primary value of the inter-State system”), L. Henkin, *International Law: Politics, Values and Functions: General Course on Public International Law*, „Collected Courses of the Hague Academy of International Law” 1989, vol. 216, s. 146. Eduardo Jiménez de Aréchaga mówi o kardynalnej zasadzie prawa międzynarodowego i kamieniu węgielnym pokojowych stosunków między państwami („cardinal rule of international law and cornerstone of peaceful relations among States”), E. Jiménez de Aréchaga, *International Law in the Past Third of a Century*, „Collected Courses of the Hague Academy of International Law” 1978, vol. 159, s. 87.

i rozwiązywanie konfliktów na poziomie regionalnym w określony sposób poprzez tworzenie organizacji regionalnych, takich jak Unia Afrykańska czy Unia Europejska. Mechanizmy regionalne wywodzą się z Karty Narodów Zjednoczonych podpisanej w 1945 r., której zasadniczym celem było stworzenie systemu opartego na pokoju i bezpieczeństwie wszystkich państw członkowskich. Już Preambuła Karty określa wolę Narodów Zjednoczonych, aby zaangażować się w poszukiwanie pokoju na świecie i zapewnić lepsze warunki życia obywatelom. Natomiast trzy Rozdziały Karty, VI, VII i VIII, stanowią podstawę międzynarodowej legitymizacji Organizacji Narodów Zjednoczonych w zarządzaniu konfliktami. Nawiązując do powyższego, niniejsze opracowanie analizuje również jeden z najważniejszych aspektów prawa międzynarodowego, a mianowicie zagadnienie legalnego użycia siły w ramach systemu bezpieczeństwa zbiorowego ustanowionego w Karcie Narodów Zjednoczonych. Chodzi tu przede wszystkim o zakres samodzielności regionalnych organizacji bezpieczeństwa zbiorowego w kwestii podejmowania środków przymusu, tym bardziej że zagadnienie to jest połączone z problematyką odpowiedzialności za ochronę (*responsibility to protect*) jako nową zasadą współczesnego prawa międzynarodowego.

Kolejnym celem niniejszej monografii jest analiza zmieniającej się roli Unii Afrykańskiej w zarządzaniu operacjami pokojowymi. Ponadto przeprowadzono przegląd mechanizmów zmiany i redefinicji roli międzynarodowych organizacji regionalnych i subregionalnych w ich pretendowaniu do bycia niezbędnym graczem w obszarze utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, przy identyfikacji czynników stojących za tymi zmianami. Mimo że w pracy pojawiają się aspekty politologiczne czy też ważne elementy stosunków międzynarodowych, jest to głównie prawna analiza kwestii bezpieczeństwa zbiorowego na poziomie regionalnym. Wskazuje ona na dynamiczny i ewolucyjny charakter procesu budowy regionalnej organizacji bezpieczeństwa zbiorowego, opartego na wyraźnie zdefiniowanych podstawach prawnych – skodyfikowanych w międzynarodowym prawie afrykańskim, co ukazano w jego relacji do ogólnego prawa międzynarodowego.

W monografii poruszono również kwestie obejmujące teorie stosunków międzynarodowych, nauki polityczne oraz bezpieczeństwo w ujęciu ogólnym, w zakresie wynikającym z globalnych wstrząsów, jakie nastąpiły po okresie zimnowojennym. Dla zrozumienia niniejszego studium istotne są dwie uwagi. Z jednej strony konieczne jest uwzględnienie w nim ostatnich zmian, które nastąpiły po zimnej wojnie, a z drugiej – niezbędne jest sprecyzowanie pojęcia bezpieczeństwa zbiorowego, pod którym rozumiemy wszelkie kroki, jakie mogą zostać podjęte w celu zapewnienia pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, takie jak inicjatywy dyplomatyczne czy polityczne, tzn. środki pokojowe, lub też militarne, czyli przymusowe.

Sformułowany w ten sposób zasadniczy cel pracy pozwolił sprecyzować główny problem badawczy. Problemem tym było ustalenie, czy powstała w ramach Unii Afrykańskiej Architektura Pokoju i Bezpieczeństwa jest krokiem naprzód w dziedzinie zapobiegania konfliktom oraz czy skutecznie sprawdza się w procesie utrzymania pokoju, bezpieczeństwa i stabilności na kontynencie afrykańskim. Pozwoliło to na postawienie kolejnych tez pracy. W ostatnich latach UA stała się ważnym graczem w obszarze operacji pokojowych. Obszar ten, niegdyś niemal całkowicie zarezerwowany dla Organizacji Narodów Zjednoczonych, dogłębnie się zmienił w wyniku wstrząsów na arenie międzynarodowej spowodowanych przez upadek muru berlińskiego, osiągając punkt, w którym możemy stwierdzić jego progresywną regionalizację. Jak interpretować rodzaj i stopień zmian w sferze utrzymania pokoju i bezpieczeństwa, od dawna utożsamianej wyłącznie z ONZ? Czy ewolucja związana jest z reorientacją interesów i priorytetów ONZ na arenie międzynarodowej, czy też, przeciwnie, chodzi o rozumienie udziału podmiotów regionalnych i subregionalnych w operacjach pokojowych jako przejściowego i incydentalnego zjawiska podyktowanego dążeniem do stabilności w zmieniającym środowisku?

Przedstawiony cel, problem badawczy i postawione tezy wymagały przyjęcia określonej konstrukcji pracy. Dokonano podziału na siedem rozdziałów, z których każdy dotyczy jednego z aspektów struktury, działań i ram prawnych Unii Afrykańskiej w obszarze utrzymania pokoju i bezpieczeństwa zbiorowego. Pierwszy rozdział poświęcony jest zaprezentowaniu genezy i ewolucji systemu bezpieczeństwa zbiorowego, począwszy od systemu sojuszy, poprzez Ligę Narodów, po Organizację Narodów Zjednoczonych. Drugi rozdział stanowi analizę roli organizacji międzynarodowych w ramach globalnych operacji pokojowych oraz analizę porównawczą niektórych regionalnych organizacji bezpieczeństwa zbiorowego. Trzeci rozdział podkreśla historyczny aspekt panafrkańskiej instytucji i transformację Organizacji Jedności Afrykańskiej w Unię Afrykańską, a także cele i zasady, na jakich opiera się nowa kontynentalna organizacja afrykańska. Czwarty rozdział zawiera analizę ewolucji ram prawnych i instytucjonalnych OJA i UA w zakresie utrzymania pokoju i bezpieczeństwa na kontynencie. Zbadano tu rolę obu organizacji w zapobieganiu konfliktom i ich rozwiązywaniu oraz warunki interwencji Unii w konfliktach wewnętrznych, a ponadto przedstawiono studia przypadków niedawno podejmowanych wysiłków UA zmierzających do ochrony pokoju i bezpieczeństwa. Uwypuklono rolę, funkcje i procesy decyzyjne głównych organów tych instytucji, a mianowicie Konferencji Szefów Państw i Rządów, Rady Wykonawczej, Komisji, Rady Pokoju i Bezpieczeństwa, Parlamentu Panafrkańskiego oraz Afrykańskiego Trybunału Sprawiedliwości i Praw Człowieka. W rozdziale piątym zbadane zostały ramy normatywne

i instytucjonalne piramidalnej struktury Afrykańskiej Architektury Pokoju i Bezpieczeństwa. Natomiast w rozdziale szóstym przeanalizowano miejsce i rolę struktur subregionalnych takich jak Regionalne Wspólnoty Gospodarcze w rozwoju afrykańskiego regionalnego systemu bezpieczeństwa zbiorowego. Rozdział siódmy zawiera uwagi będące w pewnym sensie refleksją nad rozważaniami z poprzednich części pracy. Podkreślono w nim ambitny charakter Afrykańskiej Architektury Pokoju i Bezpieczeństwa oraz jej słabości, a także kwestie dotyczące afrykańskiego regionalnego systemu bezpieczeństwa zbiorowego, w tym jego niedociągnięcia. Przeanalizowano tu również stosunki między Unią Afrykańską a Organizacją Narodów Zjednoczonych w zakresie utrzymania pokoju i bezpieczeństwa na kontynencie. Część zasadniczą książki zamyka Zakończenie stanowiące *resumé* poczynionych rozważań. Istotnym uzupełnieniem jest obszerne zestawienie bibliograficzne, obejmujące prace zwarte, teksty publikowane w czasopiśmie i na stronach internetowych, a ponadto wybór orzecznictwa oraz wykaz aktów prawnych i dokumentów omawianych w tekście. Niniejsza monografia przeznaczona jest dla szerokiego grona akademików, dyplomatów, decydentów politycznych, prawników, legislatorów oraz studentów i ma na celu przybliżenie ram prawnych oraz sposobu działania tej afrykańskiej instytucji na obszarze utrzymania pokoju i bezpieczeństwa na kontynencie.

Podjęwając badania nad afrykańskim regionalnym systemem bezpieczeństwa zbiorowego, w odniesieniu do prawa traktatowego, literatury przedmiotu oraz innych źródeł przyjęto metodę dogmatyczną. Pozwoliło to na analizę treści norm prawnych, zasad prawa, a także ich źródeł oraz przesłanek ich zastosowania w afrykańskim systemie. Skorzystano również z metody porównawczej wykorzystanej do badania reżimu prawnego Unii Afrykańskiej, oraz wybranych regionalnych organizacji bezpieczeństwa zbiorowego. W mniejszym stopniu korzystano z metody historycznej, do której w dużej mierze odwoływano się w celu przedstawienia rozwoju i wpływu prawa międzynarodowego na ukształtowanie systemu bezpieczeństwa zbiorowego. Należy podkreślić, że zasadniczym materiałem badań było powszechne prawo międzynarodowe, źródła prawa organizacji międzynarodowych, wśród nich zwłaszcza Karta Narodów Zjednoczonych i Akt Założycielski Unii Afrykańskiej, a także literatura⁴. W niniejszej pracy wychodzi się od stwierdzenia nasilenia konfliktów wewnętrznych po zakończeniu epoki dwubiegunowego

⁴ Należy uznać za zaskakujące, że zarówno wobec teoretycznej, jak i praktycznej doniosłości poruszanych w tej pracy zagadnień są one w literaturze prawa międzynarodowego stosunkowo rzadko podejmowane. W polskiej literaturze tematyka bezpieczeństwa pozostaje domeną stosunków międzynarodowych, czego wyrazem jest obszerna monografia o bezpieczeństwie na kontynencie afrykańskim: W. Lizak, *Afrykańskie instytucje bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012.

układu politycznego oraz obecności na arenie międzynarodowej coraz większej liczby podmiotów niepaństwowych⁵, a także postępującej decentralizacji operacji pokojowych i systemu bezpieczeństwa zbiorowego – wcześniej kontrolowanych przez ONZ – którym coraz częściej patronują organizacje regionalne. Na przykładzie Unii Afrykańskiej prześladowany zostanie proces przemawiania odpowiedzialności za te kwestie na szczeblu regionalnym, przy założeniu, że organizacja kontynentalna, działająca pod egidą OJA, zajmowała się w istocie zarządzaniem konfliktami między nowo powstałymi państwami, w tym głównie wsparciem procesu politycznej niezależności kontynentu.

Pojęcie bezpieczeństwa zbiorowego opiera się dziś na podejściu globalnym, które uwzględnia nie tylko aspekty militarno-strategiczne, ale także czynniki polityczne, gospodarcze, ekologiczne i humanitarne⁶. Wśród tych

⁵ Szerzej na ten temat zob.: P. Alston (ed.), *Non-State Actors and Human Rights*, Oxford University Press, Oxford 2005; K.A. Raaflaub (ed.), *War, Peace and International Law in Ancient Greece*, Blackwell, Oxford 2007; K. Dörmann, *The Legal Situation of „Unlawful/unprivileged Combatants”*, „Revue Internationale de la Croix-Rouge” 2003, vol. 85, n° 849, s. 45–74, zwł. s. 46; G. Aldrich, *The Taliban, Al Qaeda, and the Determination of Illegal Combatants*, „American Journal of International Law” 2002, vol. 96; M. Walzer, *Guerres justes et injustes. Argumentation morale avec exemples historiques*, tłum. z j. franc. S. Chambon, A. Wicke, Gallimard, Paris 2006, s. 219; J.B. Elshtain, *Just War Against Terror – The Burden of American Power in a Violent World*, Basic Books, New York 2004; O. Corten, *Le Droit contre la guerre. L’interdiction du recours à la force en droit international contemporain*, A. Pedone, Paris 2008; P.M. Eisenmann, *Attaques du 11 septembre et exercice naturel d’un droit de légitime défense*, [w:] K. Bannelier et al., *Le Droit international face au terrorisme. Après le 11 septembre 2001*, A. Pedone, Paris 2002, s. 239–248.

⁶ Szerzej na ten temat zob.: Z. Berent, *Modele bezpieczeństwa międzynarodowego*, „Sprawy Międzynarodowe” 1987, nr 3; S. Dębski, B. Górka-Winter (red.), *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, PISM, Warszawa 2003; J. Symonides, *Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i perspektywy*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006; I. Popiuk-Rysińska, *Regionalizm a system bezpieczeństwa zbiorowego Narodów Zjednoczonych po „zimnej wojnie”*, „Sprawy Międzynarodowe” 2003, nr 1; eadem, *Globalny system bezpieczeństwa a porozumienia regionalne*, [w:] E. Haliżak, R. Kuźniar, J. Symonides (red.), *Globalizacja a stosunki międzynarodowe*, Oficyna Wydawnicza Branta, Warszawa–Bydgoszcz 2003; eadem, *Ewolucja operacji pokojowych Narodów Zjednoczonych po zimnej wojnie*, „Stosunki Międzynarodowe” 2003, nr 1–2; eadem, *Doświadczenia i reforma operacji pokojowych Narodów Zjednoczonych po zimnej wojnie*, [w:] G. Michałowska (red.), *Integracja europejska. Instytucje, polityka, prawo*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003; B. Balcerowicz, *Sojusz a obrona narodowa*, Bellona, Warszawa 1998; idem, *Siły zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2010; R. Kupiecki, *NATO a operacje pokojowe. Studium sojuszu w transformacji*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa–Toruń 1998; A. Dybczyński, *Teoria powstawania sojuszy i realistyczna wizja środowiska międzynarodowego*, [w:] R. Kuźniar (red.), *Porządek międzynarodowy u progu XXI wieku*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005; J.M. Nowak, *Zmiany w NATO a polski interes narodowy*, [w:] R. Kuźniar, Z. Lachowski (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia – koncepcje – instytucje*, PISM, Warszawa 2003; R. Kupiecki, *NATO u progu XXI wieku*, Wydawnictwo Naukowe Askon, Warszawa 2000; R. Zięba, *Funkcjonowanie zachodnioeuropejskiego mechanizmu bezpieczeństwa*, „Rocznik Strategiczny” (2001/2002) – rozdział dotyczący NATO, Instytut Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski; R. Zięba,

ostatnich przymusowe przesiedlenia ludności zajmują ważne miejsce na liście trosk międzynarodowej społeczności ze względu na centralną rolę, jaką odgrywały w licznych niedawnych kryzysach, oraz ich wpływ na pokój, bezpieczeństwo i stabilność. W niektórych przypadkach kryzysów humanitarnych, do których doszło w ostatnich latach, Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych stwierdziła, że przepływ uchodźców sam w sobie może stanowić zagrożenie dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Wola wzięcia pod uwagę tego „nowego zagrożenia” tkwi zatem w centrum polityki państwowej i instytucjonalnej organizacji międzynarodowych.

Oczywiste jest, że nowy sposób organizacji w odniesieniu do znaczenia i regulacji dziedziny pokoju i bezpieczeństwa zbiorowego został ustanowiony wraz z rosnącą liczbą podmiotów i wyzwań będących przedmiotem zainteresowania władzy publicznej. Ten system, który jest w znacznym stopniu zinstytucjonalizowany, funkcjonuje według złożonych mechanizmów, od hierarchii do autonomii, poprzez subsydiarność i współzależność różnych zainteresowanych stron. Regionalizacja bezpieczeństwa zbiorowego skłoniła autora również do zastanowienia się nad istotnymi zagadnieniami teoretycznymi i empirycznymi wynikającymi z tej ewolucji, takimi jak kwestia suwerenności państw czy autonomia instytucji w kontekście stosunków między państwami silnymi a słabymi oraz między państwami a organizacjami regionalnymi.

Dynamika zaangażowania, a nawet interwencji podmiotów regionalnych w operacje pokojowe stanowi równocześnie etap wstępny i uzupełniający skutecznej realizacji systemu bezpieczeństwa zbiorowego przewidzianego w Karcie Narodów Zjednoczonych⁷. Podczas gdy w licznych analizach

Europejska polityka bezpieczeństwa i obrony, Instytut Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2002; idem, *Unia Europejska, jako aktor w stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003; R. Kuźniar, *Polityka i siła*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005; B. Balcerowicz, *Strategia obronna Unii Europejskiej a strategię narodowe państw członkowskich*, [w:] E. Haliżak (red.), *Polityka zagraniczna i wewnętrzna państwa w procesie integracji europejskiej*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Warszawa 2004; A. Bieńczyk-Missala, *Cele i funkcje misji OBWE*, „Stosunki Międzynarodowe” 2005, nr 3–4; A.D. Rotfeld (red.), *Kontrola zbrojeń i rozbrojenie u progu XXI wieku*, PISM, Warszawa 2002; J.J. Milewski, W. Lizak (red.), *Stosunki międzynarodowe w Afryce*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002; W. Lizak, *Unia Afrykańska*, [w:] E. Haliżak, R. Kuźniar (red.), *Prawo, instytucje i polityka w procesie globalizacji*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003; E. Haliżak, *Stosunki w regionie Azji i Pacyfiku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1999; idem, *Regionalny kompleks bezpieczeństwa Azji Północno-Wschodniej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005; W. Dobrzycki, *System międzyamerykański*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002; M.F. Gawrycki, *Regionalne koncepcje bezpieczeństwa w Ameryce Łacińskiej*, „Żurawia Papers”, z. 6, Warszawa 2005.

⁷ Zob. E. Haliżak, R. Kuźniar (red.), *Stosunki międzynarodowe. Geneza, struktura, dynamika*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2001; T. Łoś-Nowak, *Organizacje w stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004;

proponuje się różne wyjaśnienia nieufności Organizacji Narodów Zjednoczonych wobec regionalizmu, zaangażowanie podmiotów regionalnych w procesy bezpieczeństwa wydaje się elementem sprzyjającym decentralizacji bezpieczeństwa zbiorowego, w ramach którego – choć generalnie łączone jest ono z ONZ – wykorzystuje się także inne formy, zwłaszcza regionalne. Choć regionalizm jest często utożsamiany z jego wymiarem gospodarczym, to w dziedzinie utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, do którego odnosi się Rozdział VIII Karty Narodów Zjednoczonych, w każdym razie w przypadku UA, która jest organizacją międzynarodową, obserwujemy istotę jej dynamiki.

R. Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego. Koncepcje – struktury – funkcjonowanie*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2001; S. Parzymies, R. Zięba (red.), *Instytucjonalizacja wielostronnej współpracy międzynarodowej w Europie*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2004; S. Parzymies (red.), *Europejskie struktury współpracy*, MSZ, Warszawa 1997; S. Bieleń (oprac.), *Prawo w stosunkach międzynarodowych*, Oficyna Wydawnicza ASPRA, Warszawa 2004.